

ลมปาก

น.อ.วิโรจน์ พิศเพ็ง

อนุศาสนาจารย์ โรงเรียนนายเรือ

คำว่า “ลมปาก” พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ กล่าวไว้ว่า ถ้อยคำที่กล่าวออกมาหรือคำพูดจงใจให้เห็นคล้ายตาม โบราณกล่าวไว้ว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา” แสดงให้เห็นว่า ปากที่เราใช้พูดจานั้นเป็นสิ่งสำคัญมากเราจะเห็นว่า คนที่ได้ดีเพราะปากก็มี ก่อนจะพูดต้องคิดให้ดีเสียก่อนจะได้ไม่ต้องเสียใจในภายหลัง พุทธศาสนาสอนว่า คำพูดแต่ละคำที่ออกจากปากของเราต้องเป็นคำจริงมีประโยชน์ จึงควรพูด หากไม่จริงไม่มีประโยชน์ก็ไม่ควรพูด เพราะจะสร้างความเดือดร้อนแก่ตัวเองและครอบครัวได้ ท่านกล่าวว่า ลมทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นลมบก ลมทะเล ลมสลตัน พายุทอร์นาโด หรือแม้แต่พายุเกย์ เป็นต้น ที่ว่าร้ายแรงที่สุดมีอำนาจทำลายล้างให้พินาศย่อยยับไปในชั่วพริบตา ก็ไม่ร้ายแรงเท่ากับลมปากของคน โดยเฉพาะลมที่ออกมาจากปากน้อย ๆ ของสุภาพสตรีหรือสุภาพบุรุษ สามารถทำลายครอบครัว เรือกสวนไร่นาตลอดจนสามีภรรยาซึ่งรักกันปานจะกลืนให้ไปคนละทิศละทางได้

ปาก คือ อวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายคนและสัตว์ อยู่บริเวณใบหน้า มีลักษณะเป็นช่องสำหรับรับประทานอาหารและใช้สำหรับเปล่งเสียง บางครั้งใช้หายใจแทนจมูกได้ในขณะที่จมูกขัดข้องไม่สามารถทำหน้าที่ได้

หน้าที่ของปากที่สำคัญมีอยู่ ๒ อย่างคือ หน้าที่พูดกับหน้าที่กิน ซึ่งปากต้องทำเป็นประจำอยู่แล้ว ในหน้าที่พูด ปากนับว่าเป็นเอก ดังคำว่า “ปากเป็นเอก เลขเป็นโท” หรือคำพังเพยที่ว่า การมเป็นต่อรูปหล่อเป็นรอง นี้ก็แสดงให้เห็นความสำคัญของปากเหมือนกัน แม้ในหน้าที่กินปากก็เป็นนายของอวัยวะส่วนอื่น ๆ ดังมีคำยืนยันในธรรมนิตี^๑ ว่า “อวัยวะ ๕ ส่วน คือ มือ เท้า ศีรษะ หลัง และท้อง ต้องยอมค่านับ และคอยรับใช้ปากทุกเมื่อ” ปากจึงอำนาจผลดีและร้ายได้ทั้งในหน้าที่พูดและหน้าที่กิน แต่ปากจะเป็นคุณหรือโทษนั้น มิใช่เพราะปากอย่างเดียว ต้องอาศัยเจ้าของคือผู้ใช้ด้วยว่าจะใช้เป็นหรือไม่เพียงไร

นักปราชญ์ท่านเปรียบเทียบ ปาก ไว้หลายอย่าง เช่น ปากเป็นยอดอาวุธ ปากมีค่าสูงและปากอาศัยกำลังใจเป็นแรงส่ง เป็นต้น

ปากเป็นยอดอาวุธ อันธรรมดาว่าอาวุธนั้นเป็นเครื่องมือสำหรับประหัตประหารศัตรูหรือฝ่ายตรงข้ามให้ย่อยยับพินาศไป แต่อาวุธคือปากนี้พิเศษล้ำเลิศว่าอาวุธทุกชนิดในโลกมีทั้งอาบด้วยยาพิษและน้ำผึ้ง เพราะเราจะพูดให้คนหมดกำลังใจก็ได้ พูดให้คนฆ่าตัวตายก็ได้ ในทำนองเดียวกันเราสามารถพูดให้คนใกล้จะตายหรือหมดกำลังใจให้กลับฟื้นขึ้นมาได้เหมือนกันหรือแม้แต่คนที่ผิดหวังในชีวิตคิดจะฆ่าตัวตาย ให้ล้มเลิกความคิดดังกล่าวก็ยอมทำได้ โบราณจึงกล่าวไว้ว่า “ลิ้นคนมักตัดคอคน ลิ้นคน

^๑ หนังสือรวบรวมข้อธรรมและข้อธรรม

บาดเจ็บกว่าถูกคมตาลบาด” เพราะแผลที่เกิดขึ้นจากคมดาบนั้นหายได้เร็วกว่า แต่ความเจ็บใจเพราะลึนบาดนั้น ยากที่จะหายดังคำกลอนที่ว่า

อันอ้อยตาลหวานลึนแล้วลึนซาก
แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย
แม่นเจ็บอื่นหมื่นแสนพ้อแคลนคลาย
เจ็บจนตายเพราะเหน็บให้เจ็บใจ

พระพุทธศาสนาที่แผ่ไพศาลไปทั่วโลกก็เพราะพระปรีชาสามารถในการใช้พระโอษฐ์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยที่พระองค์เสด็จจาริกเทศนาแก่ปวงประชาทั้งมวล ทรงเสกคนโง่ให้เป็นคนฉลาด ทรงเสกคนโหดร้ายทารุณให้เป็นคนอ่อนโยนละมุนละม่อม ทรงเสกคนเยอหยิ่งจองหองให้เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนและที่สำคัญที่สุดก็คือทรงเสกปุถุชนคนเดินดินธรรมดาที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหาให้เป็นพระอริยเจ้าผู้ประเสริฐปราศจากกิเลสตัณหา คำสอนของพระองค์ได้รับยกย่องว่ามีความไพเราะในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในเบื้องปลายสมบูรณ์ทั้งอรรถ คือ เนื้อหาสาระและพยัญชนะ ผลสำเร็จเหล่านี้ย่อมปรากฏเพราะพระปรีชาสามารถในการใช้พระโอษฐ์เทศนาสั่งสอนของพระองค์ทั้งสิ้น นี่แหละปากที่ถือว่าปาก เป็นยอดแห่งอาวุธทั้งหลายในโลก

ปากมีค่าสูง ในตัวเราปากนับว่าสำคัญเพราะถ้อยคำที่เราพูดออกมาแต่ละคำจะมีคนคอยเฝ้าจับผิดอยู่ตลอดเวลา ยิ่งถ้าเป็นฝ่ายตรงข้ามแล้วเขาจะต้องหาโอกาสเล่นงานเราอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นที่เราจะต้องระวัง ก่อนจะพูดอะไรออกมาต้องคิดแล้วคิดอีก ไตร่ตรองให้รอบคอบแล้วค่อยพูด ถ้าสามารถปฏิบัติได้เช่นนี้โอกาสจะผิดพลาดมีน้อยมาก ที่พลาดนั้นก็เพราะพูดโดยไม่ได้คิด ท่านกล่าวว่า “ในตัวคนเราไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะมีค่าสูงเท่ากับถ้อยคำ” เสมือนในตัวช้างก็ไม่มีสิ่งอื่นใดจะมีค่าสูงเท่ากับงาโบราณจึงกล่าวว่า “ฆ่าช้างจะเอางา เจรจาจะเอาถ้อยคำ”

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับท้องถิ่น ระดับเมือง ระดับประเทศ และระดับโลก จะแก้ไขหรือตกลงกันได้ก็ต้องอาศัยการเจรจา หันหน้าเข้าหากัน พูดจาด้วยน้ำใสใจจริง ไม่มีมายาหรือเล่ห์เหลี่ยม อย่าลืมนึกว่าเมื่อเราไม่มีความจริงใจต่อเขา เขาก็ไม่จริงใจต่อเรา เช่นเดียวกัน ถ้าอยากจะทำให้คนอื่นเขาจริงใจต่อเรา เราจะต้องจริงใจต่อเขาก่อนเหมือนกับคนที่ให้คนอื่นก่อน ย่อมได้รับการไหว้ตอบหรือคนที่เคารพคนอื่นก่อน ย่อมได้รับการเคารพตอบ เป็นต้น

คำพูดหรือถ้อยคำที่ออกจากปากของคนย่อมมีความสำคัญมากน้อยต่างกันทั้ง ๆ ที่พูดเรื่องเดียวกัน เช่น ชาวบ้านพูดก็ธรรมดา ๆ แต่ถ้าผู้พูดเป็นรัฐมนตรีหรือประมุขของชาติย่อมมีความสำคัญและน่าเชื่อถือมากกว่า ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องเดียวกัน ฉะนั้น ปากที่มีค่าสูงจึงเป็นปากที่สร้างสรรค์เข้าทำนองพูดดีเป็นศรีแก่ปาก มิใช่ประเภทปากพาจนเข้าทำนอง พูดมากปากจะมีสี

ปากอาศัยกำลังใจเป็นแรงส่ง ปากแม้จะมีความสำคัญโดยหน้าที่ แต่จะสำเร็จประโยชน์ได้จะต้องอาศัยกำลังใจเป็นแม่แรงคอยส่ง เพราะใจเป็นผู้นำในการทำและพูดทุกอย่าง เช่น มีผู้หวังดีมาช่วยพร

แก้ท่านว่า “ขอให้ท่านจงเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป” หรือ “ขอให้ท่านจงมีอายุยืนหมื่นปี” ท่านก็จะเกิดความยินดี รับพรทันที “สาธุ ขอให้สมปรารถนา” พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าคนใจร้ายแล้วจะพูดหรือจะทำก็ตาม ผลแห่งทุกข์จะตามสนองเขา ดุจล้อเกวียน หมุนตามรอยเท้าโคที่แบกแอกไป ถ้าคนใจดีแล้วจะพูดหรือจะทำผลแห่งความสุขก็จะตามสนองเขาดุจเงาตามตัวไปทุกอิริยาบถ”

พระพุทธศาสนา แสดงประเภทของปากไว้ ๓ อย่างคือ

๑. คุณภาณิ ปากเหม็น
๒. บุปผภาณิ ปากหอม
๓. มธฺภาณิ ปากหวาน

คุณภาณิ ปากเหม็น คือ คนที่ชอบพูดปด, พูดส่อเสียด, พูดคำหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ

พูดปด คือ พูดไม่จริงโกหกมดเท็จ หลอกลวงหรืออำพรางอันเป็นการหักล้างฝ่ายตรงกันข้ามเพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ใครจะเป็นอย่างไรช่างมันฉันไม่สนใจ ในหนังสือกุลสตรีแสดงเหตุของการพูดปดไว้หลายอย่าง เช่น ปดเพราะจะให้ตนพ้นภัย ปดเพราะจะเอาชนะให้ได้ ปดเพราะจะแก้ความมัวหมองของตนเอง เป็นต้น

นิสัยคนพูดปดเข้าทำนอง คดในข้องอในกระดูก หน้าเนื้อใจเสื่อ หรือปากปราศรัยน้ำใจเชือดคอ

พูดส่อเสียด คือ พูดยุแหย่ คนนี้ที่ คนโน้นที่ ให้แตกสามัคคี ปากส่อเสียดลงไปที่ไหนที่นั่นไม่มีความสงบสุข เตือดร้อนกันไปทั่ว

พูดคำหยาบ คือ คำระคายหูไม่เสนาะโสต เจ็บแค้นระคายเคือง เช่น คำแข่ง ค่อนขอด เหน็บแนม กล้าแข็ง บาดหู กระทบกระแทกยั่วความโกรธ เป็นต้น ท่านกล่าวว่า ปากหยาบนี้มาจากใจหยาบ เพราะถ้อยคำที่ปากพูดนั้น ตั้งต้นขึ้นที่ใจก่อนนั่นเอง

พูดเพ้อเจ้อ คือ พูดพาล่ามไม่รู้จักจบ กับพูดเหลวไหลไร้สาระ ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไม่มีน้ำหนัก พูดมาก พร่ำเพรื่อไม่รู้จักเวลาที่ควรพูดหรือไม่ควรพูด

พระพุทธองค์ จึงทรงแสดงโทษของปากว่า “พูดปด พูดส่อเสียด พูดหยาบ และพูดเพ้อเจ้อ เมื่อพูดจนเคยชินติดปากแล้ว ย่อมเป็นทางไปสู่นรก กำเนิดดิรัจฉาน และเปรตวิสัย ครั้นเกิดเป็นมนุษย์ จะถูกกล่าวดู เพราะพูดปด จะถูกยุแหย่ให้แตกจากกันเพราะพูดส่อเสียด จะได้ยินแต่คำไม่เพราะหูเพราะคำหยาบ ไม่มีใครเชื่อถือ หรือจะได้ยินแต่คำอับมงคลเพราะการพูดเพ้อเจ้อ”

บุปผภาณิ ปากหอมและมธฺภาณิ ปากหวาน คือ คนที่ชอบพูดจริง, พูดสมานไมตรี, พูดวิจิไพเราะ และพูดดีมีประโยชน์

พูดจริง คือพูดคำแท้และแน่นอน คำจริงมี ๒ ประการ คือ คำจริงที่ดี กับคำจริงที่ไม่ดี ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า “คำจริงแม้จะเป็นของจริง แต่ไม่เป็นประโยชน์และไม่เป็นธรรมก็ไม่ควรพูด ส่วนคำจริงที่ดีที่เป็นคำควรพูด ซึ่งพูดแล้วเป็นประโยชน์และเป็นธรรม ควรพูดอย่างยิ่ง” เพราะการพูดความจริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย

พูดสมานไมตรี คือ พูดประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักกัน พูดชักนำคนที่รู้จักกันแล้วให้ชอบพอกัน พูดแนะนำคนที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น หรือพูดแนะนำคนที่สามัคคีปรองดองกันแล้วให้ปรองดองยิ่งขึ้น เป็นต้น

พูดวิไพเราะ คือ พูดถ้อยคำดูดีมี พึงแล้วสบายหู พูดออกมาจากน้ำใสใจจริงปราศจากโทษในภกตาสุมมัญชรีว่า^๒ “คำอ่อนหวานเป็นความงามอย่างหนึ่ง ในความงาม ๕ อย่าง คือ วาจาอ่อนหวาน เครื่องแต่งกายงาม ทรวดทรงงาม วิชาความรู้และวินัยดี และมรรยาทงามหรือสมบัติผู้ดี คนเราถ้าขาดความงาม ๕ อย่างนี้แล้ว ก็ยากจะได้รับความเคารพนับถือ”

พูดดีมีประโยชน์ คือ พูดมีเหตุผล พูดอาศัยธรรม พูดอาศัยวินัย พูดมีหลักฐานยืนยันอันวิญญูชนคัดค้านไม่ได้และพูดคำมีจริงเป็นจริง พูดคำที่ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่กาลเทศะ ดังมีเรื่องเล่าไว้ในพระไตรปิฎกว่า มีลูกชายเศรษฐี ๓ คน เทียวหาดอกไม้มาประดับในงานนักษัตถุญ เมื่อไม่ได้จึงไปยังสระบัวของคนจมูกวีน เพื่อขอดอกไม้ ต่างคนต่างก็คิดหาคำพูดหวานล่อมชายจมูกวีนเพื่อขอดอกไม้

คนแรกเอ่ยขึ้นว่า “ผมและหนดที่ตัดหรือถอนแล้วยังงอกได้ แม้จมูกของท่านก็จะงอกได้เหมือนกัน ขอท่านได้โปรดให้ดอกบัวแก่ฉันด้วยเถิด”

คนที่สองพูดขึ้นว่า “ขอจมูกของท่านจงงอกขึ้นเหมือนพืชและข้าวกล้าที่หวานในนา ซึ่งเกิดงอกงามในฤดูฝน ขอท่านได้โปรดให้ดอกบัวแก่ฉันด้วยเถิด”

ส่วนคนที่สามพูดขึ้นว่า “ทั้งสองคนนั้นพูดเพื่อจ้อไว้สาระ ด้วยหวังจะให้ท่านพอใจแล้วให้ดอกบัวอันที่จริงจมูกของท่านที่คนทั้งสองพูดถึงนั้น จะไม่งอกขึ้นใหม่เลยเพื่ออนุรักษ์ ดอกบัวของท่านช่างสวยงามดีเหลือเกิน ฉันขอไปประดับตกแต่งในงานนักษัตถุญบ้างเถอะ ขอท่านได้โปรดเมตตาสงเคราะห์ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

ชายจมูกวีนได้พิจารณาไตร่ตรองอย่างถี่ถ้วนแล้ว ชอบใจคำพูดของลูกเศรษฐีคนที่สามจึงมอบดอกบัวกำใหญ่แก่เขาเพียงคนเดียว นี่แหละคือคำพูดดีมีประโยชน์

ฉะนั้นลมปากหรือคำพูดของคนนับว่ามีความสำคัญต่อตัวเองและสังคมเป็นอย่างมาก ก่อนจะพูดอะไรออกมาควรคิดให้รอบคอบเสียก่อน เพื่อป้องกันความผิดพลาดซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน ความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะความคิดไม่ตรงกัน แต่ความคิดเฉย ๆ จะไม่เกิดผลดีหรือผลเสียแต่อย่างใดตราบนานเท่าที่ยังไม่ได้พูดออกมา ท่านจึงกล่าวว่า คิดทุกอย่างที่ท่านอยากจะทำ แต่อย่าพูดทุกอย่างที่ท่านคิด เพราะถ้าพูดทุกอย่างที่ท่านคิดแล้วผลเสียจะมีมากกว่าผลดี เมื่อจะพูดจงพูดแต่สิ่งที่สร้างสรรค์ประสานสามัคคีเพื่อความสงบสุขของส่วนรวมและประเทศชาติ คนจะรักหรือชังก็เพราะลมปากของตนนั่นเอง ดังที่สุนทรภู่กวีเอกของโลกกล่าวไว้ว่า

^๒ ไตรลภ คำประพันธ์สันสกฤต

เป็นมนุษย์สุดนิยมเพียงลมปาก
จะได้ยากโหยหิวเพราะชีวหา
แม้พุดดีมีคนเขาเมตตา
จะพุดจางพิเคราะห์ให้เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ชมมธโร). โลกานุศาสน์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์,
๒๕๑๘.
